

Beide Limburgen: gedeelde weelde?

Nederlands- en Belgisch-Limburg: een perifere tweeling en broeders in marginaliteit

Ger Essers¹

Hoewel de grenzen van Nederlands-Limburg met buurland Duitsland tijdens het hoogtepunt van de eerste golf van de coronapandemie open bleven, werden de grenzen met buurland België vanuit België volledig gesloten². Het is de vraag waarom Nederland en Vlaanderen, die dezelfde taal spreken er niet in geslaagd zijn de grens open te houden? De Nederlands-Limburgse Commissaris der Koning Theo Bovens concludeerde dat 'naar aanleiding van grensperikelen tijdens de coronacrisis, door vele partijen geïnvesteerd moet worden in contacten met België'³. Ook in het Vlaams parlement werd recentelijk aandacht besteed aan de grensoverschrijdende samenwerking tussen beide Limburgen⁴. In dit artikel wordt de 'moeilijke' samenwerking tussen beide Limburgen geïnventariseerd en getracht om een nieuwe sociaal-culturele samenwerkingsagenda te ontwerpen.

a. Historische verwantschap: flinterdun

Vanaf 1815 tot 1830 bestond er in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden één Limburg. Na een vechtscheiding werd de Maas een grensrivier. Op 19 april 1839 werd de Siamese tweeling Limburg gescheiden. Limburgers werden Belgen of Nederlanders. De scheiding van beide Limburgen werd later nog vele malen samen feestelijk herdacht.

De vraag of deze gemeenschappelijke kinderjaren tot een gemeenschappelijke identiteit hebben geleid, wordt door een aantal historici als volgt beantwoord. De Nederlandse hoogleraar Knotter is van mening 'de beide Limburgen niet bij elkaar horen, omdat er geen gezamenlijk verleden is'⁵. De Belgisch-Limburgse historicus dr. Jan Vaes stelde dat 'Belgisch en Nederlands-Limburg niets gemeen hebben'⁶. Professor Joep Leerssen zet vraagtekens bij de verwijzingen naar gemeenschappelijkheden. Hij stelt: 'Dat ene Limburg heeft feitelijk bestaan van 1815 tot 1830. Voor wie het heel ruim neemt van 1795 tot 1839. Beide gewesten delen wel de gewaarwording van marginaliteit. Beide Limburgen zijn in de beeldvorming een beetje het sukkeltje van hun land. Elke poging om dat te doorbreken en te zorgen voor een betere economie, beter onderwijs en betere infrastructuur is heel verstandig. Maar laat ze niet aankomen met een verhaal over culturele gemeenschap met een lange, gezamenlijke historie. Dat is een verkooppraatje. Hier wordt een klef wij-gevoel opgeroepen, waar politici beducht voor zouden moeten zijn'⁷.

In 2008 flakkerde de oude liefde tussen beide Limburgen weer even op. In de Charter 'Oost-West, Limburg Best' werden door de Limburgse gouverneurs Leon Frissen en Steve Stevaert een aantal voorstellen gedaan over toekomstige samenwerking. Jan Peumans (N-VA en o.a. oud-voorzitter van Vlaams Parlement) vond de Limburg Charter maar onzin, luchtftietserij enz.⁸.

In Belgisch-Limburg is het gevoel 'Limburger' te zijn sterker dan onder de Nederlandse Limburgers. Naar regio valt op dat met name in Nederlands Noord-Limburg dit Limburggevoel minder sterk is dan in overige regio's⁹. Ondanks de Limburg Charter in 2008 zijn de beide Limburgen daarna snel uit elkaar gegroeid. Voor beide Limburgen geldt wellicht ook dat er een merkwaardig gebrek aan kennis is van het Oosten over het Westen en andersom¹⁰.

De voorkeur van Limburgers voor politieke stromingen, die zich sterk oriënteren op de Nederlandse c.q. Vlaamse identiteit is groot. In Belgisch-Limburg stemden bij de verkiezingen voor het Vlaams parlement ca 42% van de inwoners op de N-VA en het Vlaams Belang¹¹. In Nederlands-Limburg stemde ca 28% op de PVV en Forum voor Democratie¹². In Nederlands-Limburg zijn de landelijke politieke partijen op gemeenteraadsniveau veel minder vertegenwoordigd dan in Belgisch-Limburg. De lokale partijen in Nederland Limburg behaalden 45% van aantal gemeentelijke mandaten¹³.

Het vertrouwen van de perifere Limburgers in de Belgische federale overheid ('Wetstraat') en in de Nederlandse overheid ('Randstad') is klein. De Nederlands-Limburgers zijn eurosceptischer dan de Belgisch-Limburgers. De vraag aan de Limburgers of men voorstander was van een 'Groot-Limburg, dat samen als onafhankelijk land zou moeten doorgaan' werd door 52% van de Nederlands-Limburgers en 40% Belgisch-Limburgers in 2017 bevestigend beantwoord¹⁴. De Belgisch-Limburgse gedeputeerde Igor Philtjens pleitte in 2020 voor 'een fietsbrug over de Maas, die symbool zou staan voor het verbonden Limburg, de toekomst van de Euregio en een nieuwe, groene mobiliteit. Een brug die die één volk uit twee naties zou verbinden verbindt'¹⁵. Een hartverwarmende doch romantische gedachte. Opvallend is dat België spreekt over gemeenschappelijke Maas en in Nederland over grensmaas.

b. Geografische ligging: perifere tweeling

De beide provincies Limburg liggen perifeer in Nederland en België. De afstand van Belgisch-Limburg tot de Vlaamse Ruit is aanzienlijk korter dan de afstand van Nederlands-Limburg tot de Hollandse Randstad. De geografische ligging van Nederlands-Limburg is veel gecompliceerder dan Belgisch-Limburg. Belgisch-Limburg grenst in het zuiden aan Wallonië met een taalgrens doch (nog) geen harde staatsgrens. In het oosten en noorden wordt Belgisch-Limburg niet begrensd door een taalgrens doch door een harde staatsgrens met de Nederlandse provincies Limburg en Noord-Brabant. Nederlands-Limburg grenst aan Nordrhein-Westfalen (taal- en staatsgrens), Wallonië en Ostbelgien (taal- en staatsgrens en aan Belgisch-Limburg (staatsgrens doch geen taalgrens). De grensligging van Nederlands Zuid Limburg - een 'schiereiland' tussen Ostbelgien, Wallonië, Vlaanderen en Duitsland en slechts 7 km grens met de rest van Nederland - is veel ingewikkelder dan die van Belgisch-Limburg. Belgisch-Limburg grenst niet aan Duitsland. Dat geldt wel voor de geografisch langgerekte vorm van Nederlands-Limburg. In het noorden van Nederlands-Limburg is men niet geïnteresseerd in samenwerking met Belgisch-Limburg. In het noorden van Belgisch-Limburg is men meer georiënteerd op Noord-Brabant. Voor Belgisch-Limburg geldt dat de aantrekkingskracht van de Vlaamse Ruit als gevolg van de korte afstand nog groter is dan de oriëntatie van Nederlands-Limburg op de Randstad. In beide Limburgen is er sprake van een halve maaneffect dat wil zeggen: een culturele, economische en politieke gerichtheid van inwoners op wat zich aan de eigen zijde van de grens bevindt en verder inwaarts naar eigen land¹⁶.

Dan de bestuurlijke samenwerking. Belgisch-Limburg en het zuidelijke deel van Nederlands-Limburg (t/m. Roermond) maken samen met de regio Aken (D), Provincie Luik (B), Duitstalige gemeenschap van België (Ostbelgien) deel uit van de drietalige Euregio-Maas-Rijn (EMR). Midden en Noord Nederlands-Limburg maken deel uit van de tweetalige Euregio-Rijn-Maas-Noord¹⁷. De ingewikkelde Belgische staatsstructuur en de drietaligheid leidt er toe dat samenwerking binnen de Euregio Maas-Rijn (EMR) negen keer^(3²) ingewikkelder is dan de samenwerking in bilaterale tweetalige Euregio-Rijn-Maas-Noord en Euregio-Rijn-Waal¹⁸. De Euregio-Rijn-Maas-Noord wordt gedragen door de Nederlandse gemeenten in Midden en Noord Limburg¹⁹. Euregio Maas-Rijn kent een zeer ingewikkelde bestuurlijke structuur²⁰. Binnen de Euregio Maas-Rijn bestaat het overleg tussen MAHHL-gemeenten. Volgens de Burgemeester van Maastricht hebben de burgemeesters van de MAHHL-steden zonder veel resultaat dertig jaar vergaderd²¹. Er wordt sedert 2019 een moedige poging gedaan om een aantal projecten te realiseren.

De nationale vanzelfsprekend in denken en handelen van de overheden (politici, ambtenaren) en de door hen zelf gecreëerde wet- en regelgeving belemmert de sociaal-economische en culturele ontwikkeling van de grensregio's. Problemen waarvan men vaak denkt dat Europa deze kan oplossen. Grensproblemen zijn bijna altijd bilateraal en moeten daarom bilateraal opgelost worden. Er kan niet getwijfeld worden aan de intenties, het elan en inzet van de bestuurders en de ambtenaren zolang zij maar niet vervallen in nationale zelfgenoegzaamheid.

De moeilijkheidsgraad om in Euregio Maas-Rijn de sociaal-culturele cohesie te bevorderen is immens groot. De sociale en democratische betrokkenheid van burgers bij de Euregio-Maas-Rijn is gering. Er wordt dan ook regelmatig kritiek gegeven op deze Euregio. Het is een 'bubbel Eutopia' en de 'Euregio

moet op de schop²². Wellicht zijn 'één op één' samenwerkingen zijn vaak veel efficiënter. De Euregio is nu zo complex dat het nooit snel en effectief op de behoeftes van de mensen in deze regio in kan spelen'. Een eentalige bilaterale euregio tussen beide Limburgen zou wellicht effectiever en efficiënter zijn!

Het aantal grensoverschrijdende organisaties, verenigingen enz. is minimaal, vergrijsd en wordt niet gefaciliteerd²³. Het is in belang de burgers in perifere regio's dat zij 'over de grens' gaan. Met Franstalige België zijn er weinig contacten. Volgens de Nederlands-Limburgse Corona Taskforce is de eenzaamheid van de Nederlands-Limburgers in de gemeenten langs de grens groot²⁴. Ondanks dit alles weten de 'euregianer' elkaar toch regelmatig te vinden. Met name de Limburgers.

c. Grensoverschrijdende interacties: asymmetrisch

Dankzij de open EU-binnengrenzen is er sprake van 'vrij verkeer van personen, diensten en goederen enz.' tussen de beide provincies Limburg. Ondanks de zeer grote verschillen in fiscale, sociale en onderwijsstelsels tussen België resp. Vlaanderen²⁵ en Nederland is de grensoverschrijdende mobiliteit relatief groot. Het idee dat de fiscale en sociale stelsels binnen de Europese Unie of tussen Nederland en België zullen harmoniseren is een utopie. Beter coördineren en informeren is dé oplossing. In tegenstelling tot de nationale wet- en regelgeving is de taal wel geharmoniseerd²⁶. De gemeenschappelijke taal stimuleert de grensoverschrijdende mobiliteit. De harde Nederlands-Belgische staatsgrens wordt zachter als gevolg van de zachte Limburgse G. Een kenmerk van de interlimburgse mobiliteit is, dat er geen sprake is van wederkerigheid. Dit blijkt uit de volgende interacties of te wel 'ontmoetingen', die asymmetrisch zijn.

- Ontmoetingen 'in de straat' als gevolg van woonmobiliteit: veel Nederlands-Limburgers verhuizen naar Belgisch-Limburg. In Belgisch-Limburg wonen 68.205 Nederlanders op een totale bevolking van 877.400 inwoners (2020.) Het aantal Belgen dat in Nederlands-Limburg woont, is slechts ca 3.900 op een totale bevolking van 1.116.000 inwoners (2020)²⁷. Er wonen 17 keer zoveel Nederlanders in Belgisch-Limburg dan Belgen in Nederlands-Limburg.
- Ontmoetingen 'op de werkvloer' als gevolg van arbeidsmobiliteit: het aantal inwoners van Belgisch-Limburg dat in Nederlands-Limburg werkt bedraagt ca 17.500. Het aantal inwoners Nederlands-Limburg dat in Belgisch-Limburg werkt is beperkt tot ca. 2.035²⁸. Er werken 8,5 zoveel inwoners van Belgisch-Limburg in Nederlands-Limburg dan inwoners van Nederland-Limburg in Belgisch-Limburg
- Ontmoetingen 'in het klaslokaal': veel Nederlands-Limburgse scholieren en volwassen volgen onderwijs in Belgisch-Limburg. Vanuit Belgisch-Limburg volgt slechts een beperkt aantal studenten hoger onderwijs in Nederlands-Limburg.

Omdat het aan ene kant van de grens aantrekkelijker, kansrijker, beter, goedkoper en anders is dan aan de andere kant, gaan de Limburgers over de grens. De woon-, arbeids- en onderwijsmobiliteit leidt tot intensieve en langdurende contacten tussen de Belgische en Nederlandse Limburgers: samen leven, werken en studeren.

Er zijn nog een aantal vormen van mobiliteit, die van korte aard zijn of de bovenstaande mobiliteit ondersteunen.

- Ontmoetingen in het ziekenhuis ten gevolge van patiëntenmobiliteit: veel Nederlandse Limburgers ondergaan een medische behandeling in Belgisch-Limburg. De Belgisch Limburgse patiënten komen nauwelijks voor een medische behandeling naar Nederland.
- Personenmobiliteit: alle grensoverschrijdende bus- en treinverbindingen tussen beide Limburgen worden verzorgd door de Belgische NMBS en de Vlaamse De Lijn. Vanuit Nederlands-Limburg is er één Arriva (bel)busverbinding. De Nederlandse spoorwegen (NS) speelt geen rol.
- Kooptoeerisme als gevolg van het vrij verkeer van goederen en diensten: aan de aankoop van niet-dagelijkse artikelen besteden de Belgische consumenten in Nederlands-Limburg ruim zes keer zoveel als de Nederlands Limburgse consumenten in België.

Limburgers die niet over de grens gaan werken, wonen of studeren zullen evenwel ook verleid moeten worden om over de grens te gaan. Dit kan door versterking van de interlimburgse sociaal-culturele cohesie.

d. Interlimburgse samenwerking: economisering van de grens

d.1 Samenwerking Nederland-Vlaanderen

In de recente mededeling van de Nederlands Limburgse Gouverneur Theo Bovens 'inzake contacten met Belgische burenen' wordt betreurenswaardig weinig aandacht besteed aan cultuur, kunst, onderwijs enz.²⁹. Er wordt alleen gerefereerd aan het Oud Limburgs Schuttersfeest.

In de recente beleidsstukken van het Vlaams parlement wordt o.a. gerefereerd aan het programma 'grensverleggers', dat aangestuurd wordt door De Buren (Brussel), het project 'Overbruggen' aangestuurd door De Brakke Grond/DutchCulture (Amsterdam) en het tentoonstellingsproject 'Currents' van kunstencentra Marres in Maastricht en Z33 in Hasselt. De beide beleidstukken zijn inventariserend. De nadruk ligt vooral op grootschalige projecten en economische samenwerking³⁰. Het lijkt er op dat het Cultureel Verdrag tussen Nederland en Vlaanderen niet van toepassing is op beide Limburgen. Er vinden nauwelijks activiteiten van de Brakke Grond (Brussel) en De Buren (Amsterdam) plaats in beide Limburgen³¹.

In de gezamenlijke verklaring van de Vlaams-Nederlandse Top in 2020: 'Vlaanderen en Nederland werken samen aan een veerkrachtig herstel en aan een duurzame innovatieve toekomst' is er weinig aandacht voor cultuur. Er wordt alleen het project 'Overbruggen' en de 'Canon' genoemd. De nadruk ligt op economie en innovatie. De Nederlandse-Vlaamse toppen hebben minimale aandacht voor de (sociaal-culturele) samenwerking in de grensprovincies. Wel wordt er steun verleend aan het Einstein Telescope project in de Euregio-Maas-Rijn. Aan de versterking van het noodzakelijk grensoverschrijdend openbaar vervoer wordt géén aandacht besteed. Wel pleit men voor 'het aanbrengen van meer cohesie tussen de fietsinfrastructuur in onze grensregio's'³².

In oktober 2020 verscheen het verslag van de bestuurlijke werkgroep grensbelemmeringen Nederland-Vlaanderen: 'Niet aanpassen, maar afwijken'³³. Hierin wordt het volgende geconcludeerd: 'Juist omdat het bij knelpunten in de grensregio gaat om lokale of regionale problematiek, zal de bereidheid van een centrale overheid om algemeen geldende regels daarvoor aan te passen, eerder gering zijn. Vandaar de gedachte om de aanpak van die problemen niet te richten op aanpassing van regelgeving, maar op gerichte afwijking daarvan en op goede onderlinge afstemming van bestuurlijk handelen. Die aanpak biedt potentieel perspectief'. Inderdaad de bereidheid bij de centrale overheid om haar wetgeving aan te passen aan de belangen van grensregio's is gering.

Op basis van de recente beleidsstukken van de Nederlandse provincie Limburg en de Vlaamse parlementaire documenten zouden de beide Limburgen plus de MAHHL-steden een interlimburgse sociaal-culturele agenda moeten gaan opstellen. Dat de provincie Belgisch-Limburg in tegenstelling tot Nederlands-Limburg niet meer bevoegd is voor cultuur, mag geen argument zijn om niets doen³⁴.

d.2 Samenwerking in de Euregio-Maas-Rijn

De interlimburgse samenwerking speelt zich vooral af binnen het kader van de samenwerking de Euregio-Maas-Rijn en in de Interregprogramma's van de Euregio-Maas-Rijn en Nederland-Vlaanderen. De euregio-besturen besluiten niet over de Interreg-programma's en -projecten en vice-versa. Deze interregprogramma's zijn voornamelijk gericht op economie, innovatie, duurzaamheid enz. Er is sprake van 'projectocratie' en de democratische aansturing ontbreekt. Er wordt weinig aandacht besteed aan 'people to people' projecten. De Interreg-programmering stijgt niet uit boven het idee van de Europese Economisch Gemeenschap. Het gaat vaak om grote budgetten en zijn daarom het vaak 'verdienmodellen' voor onderwijsinstellingen, bedrijven, adviesbureaus enz. Tot de doelgroep van de Interregprojecten horen vaak hoogopgeleiden, die in de Engelse taal met elkaar communiceren. Het

wordt tijd om de Interregprojecten over te hevelen naar de euregio's en grotendeels in te zetten voor bilaterale (people tot people) projecten, die onderworpen worden aan de democratische besluitvorming. In de Interregprojecten waar de beide Limburgen samen deel van uitmaken, is het aantal 'people tot people' projecten tussen beide provincies minimaal³⁵. Minder dan aan de Nederlands-Duitse grens.

Een schaars voorbeeld van een cultureel Interregproject is Terra Mosana³⁶. Terra Mosana is een fraai en kostbaar (€4,6 miljoen) euregionaal (viertalig) project. Voor niet-Interregprojecten is veel minder geld beschikbaar. Een van de weinige de interlimburgse projecten wordt uitgevoerd door het Huis van de Kunsten in Roermond (NL). Het betreft het literatuurproject 'InBeeld2021' en het kunstproject 'Pronk!'³⁷. Deze eentalige en bilaterale - niet zijnde Interregprojecten - zijn eenvoudiger, goedkoper en democratischer. Het 'verdienmodel' is een hoofdprijs is € 250. Naast deze twee willekeurig gekozen culturele projecten zijn er een aantal euregionale projecten, die in status nascendi zijn.

e. Culturele samenwerking in de euregio: half werk

Er zijn een aantal interessante culturele projecten in de Euregio-Maas-Rijn, te weten: de euregionale museumkaart, het netwerk 'Very Contemporary', de Euregionale culturele uitgaansagenda en de Via Belgica. Deze projecten zijn vooralsnog nog 'half werk'. Zij tonen aan hoe ingewikkeld de euregionale samenwerking in de Euregio-Maas-Rijn is.

- De euregionale museumkaart³⁸ geldt voor 28 musea in regio Aken en het oostelijk Belgisch-Nederlands grensgebied. De musea in Ostbelgië, Kerkrade en Heerlen doen wel mee. De musea in Maastricht, Sittard-Geleen, Luik en Belgisch Limburg (vooralsnog) niet.
- Het netwerk 'Very Contemporary'³⁹ is een gerenommeerde netwerk van instellingen voor hedendaagse kunst van de Euregio-Maas-Rijn. Het netwerk promoot zichzelf in de Engelse taal! Het is opmerkelijk dat het Bonnefantenmuseum Maastricht, Marres Maastricht en Z33 uit Hasselt niet meedoen.
- Euregionale culturele uitgaansagenda - een digitaal instrument voor grensoverschrijdende cultuurcommunicatie van de MAHHL-steden (Maastricht, Aken, Hasselt, Heerlen plus Genk en Sittard-Geleen) - is volop in ontwikkeling. De provincie Luik, de stad Luik en de regio Aken doen vooralsnog niet mee.
- De Via Belgica⁴⁰ liep van Boulogne-sur-Mer (Fr) via onder andere Arras, Bavay, Tongeren, Heerlen en Maastricht naar Jülich en Keulen (DE). Voor een deel door de Euregio-Maas-Rijn. Het project Via Belgica is beperkt tot de Nederlands Limburgs grondgebied plus de Belgische grensgemeente Riemst vlakbij Maastricht. Atuatuca Tungrorum - de Romeinse stad bij uitstek - doet niet mee.

Zeer succesvol in het stimuleren van de culturele cohesie is Zuiderlucht. Zuiderlucht is een onafhankelijk (gratis) maandblad en digitaal platform. In hun maandelijkse katern ZL Podium en via het online magazine ZL ExtraTijd biedt Zuiderlucht een Zuid-Nederlandse en Vlaamse cultuuragenda aan. De grenzeloze informatie van Zuiderlucht staat in zeer schril contrast tot de Limburgse media. De regionale kranten Het Belang en Limburg (BE) resp. De Limburger (NL) en de Limburgse radio- en TV-omroepen hebben geen oog en oor voor elkaar. Zij dragen bij aan het isolationisme van beide Limburgen.

f. De interLimburgse Agenda

De Euregio als idee blijft fascineren⁴¹. Limburgers zien wel het potentieel en het verruimende effect van de blik over de grenzen. Maar in de praktijk stagneert het en kijken beide Limburg vooral naar het westen. In beide Limburgen wordt dezelfde taal gesproken. Dankzij de Nederlandse taal, aangevuld met hier en daar wat dialect zoals 'Vier blieve bijee', kunnen de beide Limburgen de cultuur van de Lage Landen diepgaand met elkaar beleven. Zonder de burenen, waar Duits en Frans wordt gesproken, uit te sluiten. De spannende mentaliteitsverschillen tussen de Belgisch- en Nederlands-Limburgers

kunnen overbrugd worden door de gemeenschappelijke taal, die in Nederland en Vlaanderen gesproken wordt. Twee naties: een taal.

De beide Limburgen moeten binnen of desnoods buiten het kader van de zeer complexe multiculturele euregionale samenwerking de ruimte creëren voor interlimburgse samenwerking op basis van een door de Limburgers (aan)gedragen 'interLimburgse Agenda'. Nederlands-Limburg heeft met Wallonië een samenwerkingsovereenkomst⁴². Aan de Nederlands-Duitse grens bestaat binnen de Euregio Maas Rijn de Charlemagne Grensregio⁴³. Met Belgisch-Limburg is er géén samenwerkingsovereenkomst.

Het is van belang om eerst de gemeenschappelijke prioritaire projecten voor de interLimburgse Agenda te formuleren en daarna de structuren op te zetten. Projecten, die (aan)gedragen worden door de Limburgers en hun organisaties en die leiden tot meer structurele sociaal-culturele cohesie.

▪ **Cultuur**

Er zijn een aantal lopende euregionale projecten, die door beide Limburgen prioritair gerealiseerd zouden moeten worden. De Limburgse musea en kunstinstellingen, die nog niet participeren in het netwerk 'Very Contemporary, zouden dit alsnog moeten doen. De informatie moet ook Nederlandstalig zijn. Dat geldt ook voor de (halve) euregionale museumkaart. De Limburgse musea in Maastricht, Hasselt, Genk, Tongeren, Sittard-Geleen, Roermond enz. moeten alsnog meedoen. De stad Tongeren zou aangemoedigd moet worden om alsnog te mee te doen met project 'Via Belgica'. De 'euregionale culturele agenda' moet, ook als Luik, Eupen en Aken niet mee willen doen, in 2021 operationeel zijn voor beide Limburgen. Deze kan daarna uitgerold worden naar Wallonië en Nordrhein Westfalen. Betrokkenheid van de culturele instellingen en verenigen/stichtingen is noodzakelijk vanwege het draagvlak. Het budget voor het programma de 'Grensverleggers', dat Vlaanderen en Nederlands-Limburg uitbesteed heeft aan het Brusselse Huis van de Buren, moet ingezet worden ter versterking van de sociaal-culturele samenwerking tussen beide Limburgen⁴⁴.

▪ **Onderwijs**

De grensoverschrijdende informatie over de Limburgse onderwijsopleidingen en de her- en bijscholingsmogelijkheden voor volwassenen dient door middel van nieuwsbrieven, informatiebijeenkomsten bevorderd te worden. De vier Limburgse hogescholen - in het bijzonder de lerarenopleidingen - zouden hun studenten moeten stimuleren om grensoverschrijdend stage te gaan lopen en/of een onderdeel van het curriculum bij een andere hogeschool te volgen. De campussen van SYNTRA Limburg zouden door Nederlands-Limburg, het Nederlandse Ministerie van Onderwijs en de Nederlandse scholingsfondsen als interlimburgse onderwijsinstelling moeten worden erkend en gefaciliteerd. De Belgisch-Limburgse her-, bij- en omscholingsinstellingen zouden deel moeten uitmaken van Nederlands-Limburgs arbeidsmarktoverleg (zgn. Open Onderwijsruimte).

Van de grensgemeenten kan verwacht worden dat zij de grensoverschrijdende interlimburgse samenwerking van de basisscholen en de scholen voor secundair onderwijs faciliteren. Door Limburgse jongeren uit te wisselen via gezamenlijke sport- en cultuurevenementen, maakt de Limburgse jeugd spelenderwijs kennis met de burens, elkaars taal en cultuur⁴⁵. Beide Limburgen ondersteunen daarom het project 'Kijken over de Grens'⁴⁶.

▪ **Sociaal**

De problemen van de Nederlands-Belgische grenswerkers en hun werkgevers zijn per definitie bilaterale problemen en dienen voorkomen en opgelost worden door de nationale overheden. Het harmoniseren van het Belgische/Vlaamse en Nederlandse fiscale en sociale stelsels is een utopie. Betere fiscale en sociale coördinatie en informatie daarover is de oplossing. Grensoverschrijdend dienstverlening (GIP⁴⁷) en arbeidsbemiddeling (SGA⁴⁸) zijn noodzakelijk. De fiscale coördinatieproblemen kunnen via het belastingverdrag Nederlands-België opgelost worden. De sociale problemen oplossen is veel ingewikkelder, omdat de sociale zekerheid op Europees niveau is gecoördineerd. Het moet niet langer een taboe zijn om de actuele problemen van de Nederlands-Belgische grenswerkers - binnen het EU-kader - bilateraal op te lossen⁴⁹. Essentieel is dat de

samenhang tussen fiscaliteit en sociale zekerheid geoptimaliseerd wordt. Het recente rapport: 'Niet aanpassen, maar afwijken' van de Vlaams-Nederlandse bestuurlijke werkgroep grensbelemmeringen (Cie. Donner & Berx) kiest ook voor slimme bilaterale oplossingen voor grensproblemen⁵⁰.

▪ Media

De Limburgse media moeten aangemoedigd te worden om journalisten, programma's enz. uit wisselen. Het blad Zuiderlucht dient door beide Limburgse provincies ondersteund te worden. Daarnaast is het van belang om een modern mediaplatform op de zetten. Voorbeelden zijn: 'Nachrichten/Nieuws' van de Euregio-Rijn-Waal, het onafhankelijk platform AHA24x7.com voor Nederlands-Duitse samenwerking⁵¹ en wekelijkse nieuwsbrief van Eurometropool Lille-Kortrijk-Tournai⁵².

▪ Openbaar Vervoer

De nationale vervoeragenda's en de nationale (spoorweg)ondernemingen hebben weinig oog voor het interregionaal openbaar vervoer. De Vlaamse en Nederlandse overheid zijn gefixeerd op de snelle verbindingen tussen Randstad en Antwerpen-Brussel e.v. en maken al 180 jaar ruzie over de IJzeren Rijn. Zij schepen Limburg af met fietsverbindingen over de Maas. Tussen beide Limburgen rijdt eens per uur - via Luik - een NMBS-trein. De bussen en toekomstige tram van De Lijn eindigen allemaal in Maastricht. Arriva exploiteert een (bel)busverbinding tussen Susteren en Maaseik. De in het Nederlandse Regeerakkoord (2016) beloofde openbare vervoersverbinding tussen Hamont-Achel en Weert is vooralsnog niet ingelost. Ter versterking van de MAHHL-agglomeratie is het wenselijk dat er een innovatieve en duurzame (tram)busverbindingen komt tussen Hasselt-Genk-Maasmechelen-Stein en Sittard-Geleen⁵³. In een rapport van de TU Delft (2021) wordt voorgesteld om op de as - Hasselt-Genk-Maasmechelen-Stein-Sittard-Geleen - alwaar 392.000 mensen wonen - een (tram)busverbinding te realiseren⁵⁴. Deze verbinding is gemakkelijk te realiseren, omdat er geen ingewikkelde en dure infrastructurele (rails, bruggen, elektrificatie) voorzieningen nodig zijn.

Hoe de Limburgse burgerkracht organiseren?

Het is van groot belang dat de Limburgers zich samen sterk maken richting Vlaamse en Nederlandse overheid. Dit kan en mag niet zonder Limburgse burgerkracht te organiseren en mobiliseren. Deze moet bestuurlijk eenvoudig georganiseerd worden. Een door de provincies en grensgemeenten ambtelijk secretariaat zou 2 keer per jaar de Limburgse maatschappelijke organisaties, instellingen, scholen, sociale partners met elkaar te verbinden (netwerkvorming) op basis van een sociaal-culturele en educatieve Limburgse samenwerkingsagenda.

g. Tot slot.

Nadat de 'potdichte' grenzen tussen beide Limburgen in juni 2020 weer open waren schreef de Nederlands-Limburgse gouverneur Theo Bovens: 'Ik ben blij dat de grenzen met onze burens weer open gaan, zodat we ook de economische pijn weer samen kunnen delen en herstellen'. Een nogal eenzijdige economische benadering. Gelukkig schreef hij in datzelfde artikel ook: 'En ik ben blij dat er meer ruimte komt voor culturele zaken en kerkelijke vieringen. Omdat het leven zoveel méér is dan de economie'⁵⁵. De Belgische-Limburgse Jos Lantmeeters zei in een recent interview over de samenwerking tussen beide Limburgen '...de Maas blijkt toch nog vaak te breed. Er zijn nog te weinig bruggen'⁵⁶. De beide Limburgen - de bestuurders, de maatschappelijke organisaties en de burgers - hebben elkaar de laatste jaren schromelijk verwaarloosd. Nederlands- en Belgisch-Limburg: een perifere tweeling en broeders in marginaliteit? De oude liefde moet herleven!

¹ Ger Essers is bestuurslid van ANV Limburg en Stichting Geen Grens. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven. Aanvullende informatie kan aangevraagd worden via g.essers@planet.nl

² www.maastrichtuniversity.nl/nl/onderzoek/institute-transnational-and-euregional-cross-border-cooperation-and-mobility-item. De grenzen waren wel open voor grenswerkers en internationaal vervoer.

-
- ³ Provincie Nederlands-Limburg. Mededeling portefeuillehouder inzake contacten met Belgische burens d.d. 10.11.2020. Toespraak van The Bovens op nieuwsjaarbijeenkomst van het ANV in 2019. Drs. Theo Bovens is als historicus afgestudeerd op het thema 'Nederlandse reactie op de Vlaamse Beweging 1839-1874'.
www.anv.nl/wp-content/uploads/2019/01/19-01-26_nieuwjaarsbijeenkomst_anv_in_turnhout_voor_publicatie_Theo_Bovens.pdf
- ⁴ Vlaams Parlement. Schriftelijke Vraag nr. 13 van Ludwig Vandenhove, d.d. 8 oktober 2020 aan Jan Jambon Minister-President van de Vlaamse Regering enz.
Vlaams Parlement. Vraag van Jo Brouns om uitleg over de grensoverschrijdende culturele samenwerking tussen Belgisch en Nederlands Limburg. d.d. 22 oktober 2020 aan Jan Jambon Minister-President van de Vlaamse Regering enz.
- ⁵ www.1limburg.nl/enige-dat-limburgers-bindt-dat-ze-geen-hollanders-zijn; <https://l1.nl/nederlands-en-belgisch-limburg-horen-niet-bij-elkaar-27966>
- ⁶ Interview in De Standaard, d.d. maandag 12 november 2018.
- ⁷ www.nrc.nl/nieuws/2008/12/10/broeders-in-marginaliteit-nu-samen-11652592-a517288
- ⁸ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Limburgcharter>. Voor opinie van Jan Peumans zie ook: www.radarlimburg.nl/themas/de-grens/jan-peumans-spreekt/; www.zuiderlucht.eu/n-liefde-die-blijft-broeien/
- ⁹ www.nrc.nl/nieuws/2008/12/10/broeders-in-marginaliteit-nu-samen-11652592-a517288
- ¹⁰ Artikel van Axel Buyse: Ken je burens, een mensenleven later. Over een merkwaardig gebrek aan kennis van het Zuiden in het Noorden. Gepubliceerd in Nulpunt 1945. Uitgegeven door VZW Ons Erfdeel (2020).
www.de-lage-landen.com/book/nulpunt-1945-de-lage-landen-een-mensenleven-later
- ¹¹ <https://www.vlaanderenkiest.be/verkiezingen2019/#/kieskring/71022>; www.vlaanderenkiest.be/verkiezingen2018/#/
https://nl.wikipedia.org/wiki/Belgische_lokale_verkiezingen_2018#Limburg
- ¹² www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/PS20190320/684854
- ¹³ <https://www.1limburg.nl/lokale-partijen-grote-winnaars-raadsverkiezingen>
- ¹⁴ <https://l1.nl/ons-gesprek-van-de-dag-wat-vind-jij-beide-limburgen-samen-een-land-132939/>
www.limburger.nl/cnt/dmf20171108_00050330/wordt-het-niet-tijd-voor-een-meer-onafhankelijk-limburg
- ¹⁵ www.limburg.be/webfiles/limburg/product/beleid2020_philtjens.pdf
- ¹⁶ <https://henkvanhoutum.nl/wp-content/uploads/2012/10/AGORA-BORDERSCAPES.pdf>. Zie artikel: 'Borderscape als ruimtelijk ontwerp' van Joren Jacobs (pag. 9 e.v)
- ¹⁷ De gemeenten Sittard-Geleen, Echt-Susteren en Roermond maken deel uit van beide euregio's.
- ¹⁸ www.euregio.org. De Gemeenten Gennep en Mook-Middelaar maken deel uit van de euregio.
- ¹⁹ <https://euregio-rmn.de>
- ²⁰ <https://euregio-mr.info/nl/>
- ²¹ MAHHL staat voor Maastricht, Aken, Hasselt, Heerlen, Luik, Genk en Sittard-Geleen.
https://www.limburger.nl/cnt/dmf20201030_96418843
- ²² https://www.limburger.nl/cnt/dmf20190719_00115272; www.cdamaastricht.nl/euregio-of-eutopia/
https://www.limburger.nl/cnt/dmf20190521_00106692
- ²³ Voorbeelden Nederland-Belgische grens: www.maasketenjanvaneyck.eu; www.benev.be; www.marnixring.org; www.ovdp.net; www.anv.nl
- ²⁴ <https://limburgnacorona.nl>
- ²⁵ De Belgische sociale zekerheid is voor een deel Vlaams: Vlaamse zorgverzekering, Fons: gezinsuitkeringen. Dat geldt ook voor arbeidsbemiddeling, scholing (VDAB).
- ²⁶ Zie voor taal & cultuur: www.de-lage-landen.com/taal, www.anv.nl en <https://taalunie.org/>
- ²⁷ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84727NED/table?ts=1607979484512>
<https://limburg.incijfers.be/>
- ²⁸ www.inami.fgov.be/SiteCollectionDocuments/statistieken_grensarbeiders_2019.pdf
- ²⁹ Ibid noot 2.
- ³⁰ Vlaams Parlement. Schriftelijke Vraag nr. 13 van Ludwig Vandenhove, d.d. 8 oktober 2020 aan Jan Jambon Minister-President van de Vlaamse Regering enz.
- ³¹ Jaarverslag van De Burens: https://issuu.com/deburen2/docs/jaarverslag_2019. Jaarverslag 2019 van De Brakke Grond: https://jaarverslag-2019.brakkegrond.nl/?_ga=2.66820398.1655068506.1607286829-568050387.1607286829
- ³² www.rijksoverheid.nl/documenten/diplomatieke-verklaringen/2020/11/04/gezamenlijke-verklaring-vlaams-%E2%80%93-nederlandse-top-4-november-2020-brasschaat-digitaal
- ³³ www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/10/20/niet-aanpassen-maar-afwijken
- ³⁴ www.1limburg.nl/verkiezingen-belgisch-limburg-vijf-vragen-en-antwoorden-via-#1limburg. Beluister interview met de Nederlands Limburgse Gouverneur Theo Bovens
- ³⁵ Mededeling portefeuillehouder inzake grensoverschrijdende people tot people projecten. Provincie Nederlands-Limburg, d.d. 22 september 2020. Kenmerk 2020/38542.
- ³⁶ www.terramosana.org
- ³⁷ <https://hklimburg.nl/pronk> <https://hklimburg.nl/inbeeld>
- ³⁸ <https://naarhetmuseum.eu/>
- ³⁹ <https://verycontemporary.org/>
- ⁴⁰ www.viabelgica.nl
- ⁴¹ https://www.limburger.nl/cnt/dmf20191230_00139072

-
- ⁴² www.1limburg.nl/provincie-gaat-intensiever-samenwerken-met-wallonie
- ⁴³ www.charlemagne-grenzregion.eu/
- ⁴⁴ <https://deburen.eu/project/17/grensverleggers>
- ⁴⁵ www.researchgate.net/publication/234044128_Belgie_en_Nederland_in_beeld_Wat_weten_denken_en_vinden_jongere_n_in_Belgie_en_Nederland_van_elkaars_landen_en_bevolkingen
- ⁴⁶ www.kijkenoverdegrens.nl/
- ⁴⁷ <https://grenzinfo.eu/nl/>
- ⁴⁸ <https://grenzarbeit.eu>
- ⁴⁹ Essers, Ger & Pennings, F.J.L. (2020). Mobiele werknemers tussen wal en schip: hoe een brug te slaan?. Tijdschrift Recht en Arbeid, 12 (1), (pp. 3-9) (7 p.). Een aantal problemen dienen op korte termijn bilateraal opgelost te worden. Het gaat dan om de problemen van de thuiswerkende grenswerkers, de grensoverschrijdend chauffeurs, de grensleraren, gedetacheerde werknemers en de werkloze grensarbeiders.
- ⁵⁰ www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/10/20/niet-aanpassen-maar-afwijken
- ⁵¹ www.euregio.org/action/news/item/304/interreg-stuurgroep-keurt-nieuw-media-project-goed/; <https://aha24x7.com/>
- ⁵² <https://eurometropolisnews.info>.
- ⁵³ Een groep masterstudenten van de Technische Universiteit ontwikkelt een design voor een OV-verbindingen Genk-Maasmechelen-Sittard-Geleen.
- ⁵⁴ www.geengrens.eu/docum/FINAL_TIL_Design_Project.pdf
- ⁵⁵ Nummer 1 juni 2020. Zie www.nummer1.nl/tijdschrift/
- ⁵⁶ Dagblad De Limburger. Interview met Hans Goossen, d.d. 30 december 2020.